

viWTA
Dossier **8**

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

viWTA Dossier nr. 8, © 2007 door het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek (viWTA), Vlaams Parlement, 1011 Brussel

Dit dossier, met de daarin vervatte resultaten, conclusies en aanbevelingen, is eigendom van het viWTA. Bij het gebruik van gegevens en resultaten uit deze studie wordt een correcte bronvermelding gevraagd.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

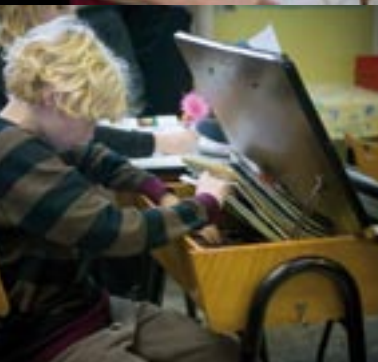
DE RELATIE TUSSEN ONDERWIJSONDERZOEK
EN ONDERWIJSPRAKTIJK IN VLAANDEREN

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

INHOUDSTAFEL

Voorwoord	5
Kloof tussen onderzoek en praktijk?	6
Hoe diep is de kloof in Vlaanderen?.....	11
Hoe kan de toekomst van het Vlaamse onderwijsonderzoek eruitzien?.....	23

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

VOORWOORD

De 'beruchte' kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk is in de internationale onderzoeksliteratuur prominent aanwezig en leidt tot levendige debatten tussen onderzoekers. Het tijdschrift *Educational Researcher*, het tijdschrift van de American Educational Research Association, wijdt bijvoorbeeld geregeld bijdragen aan deze problematiek. Maar ook tijdens de jaarlijkse Onderwijs Research Dagen (ORD), georganiseerd door de Nederlandse Vereniging van Onderwijs Research en het Vlaams Forum voor Onderwijsonderzoek, is deze problematiek een terugkerende bezorgdheid. Onderzoekers, beleidsmakers en practici steken geregeld de koppen bij elkaar om na te denken over hoe de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk kan overbrugd worden.

De kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk is problematisch omdat - zo wordt geargumenteed - het onderwijsonderzoek een te geringe impact zou hebben op de onderwijspraktijk. Meer nog, het onderwijsonderzoek zou weinig praktisch toepasbare of relevante resultaten opleveren en zou de onderwijspraktijk niet bereiken. Bovendien zou de onderwijspraktijk weinig interesse tonen in de resultaten van het onderwijsonderzoek. Volgens leraren is het onderwijsonderzoek te weinig praktisch en leidt het niet tot pasklare antwoorden, volgens onderzoekers hebben leraren geen interesse in onderwijsonderzoek of beschikken ze niet over de nodige competenties om met onderzoek om te gaan. Assumpties die in meer of mindere mate leven bij zowel practici als onderzoekers.

Hoewel we vaststellen dat over dit onderwerp tal van adviezen, rapporten en opiniebijdragen zijn verschenen, stellen we ook vast dat weinig onderzoek rond deze problematiek is verricht en dat vele uitspraken dus steunen op assumpties. Slechts enkelen proberen deze kloof op een onderzoeksmatige wijze in kaart te brengen. Ook voor Vlaanderen ontbreken gegevens over de mogelijke kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk en is niet duidelijk welke impact het onderwijsonderzoek heeft op de onderwijspraktijk.

Het debat over de kloof tussen onderwijsonderzoek en -praktijk wordt niet enkel gevoerd door onderzoekers. In het buitenland geeft de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk ook aanleiding tot maatschappelijke debatten over de waarde en het nut van onderwijsonderzoek. In Nederland bijvoorbeeld werd het debat opengetrokken, door de publicatie van twee adviesrapporten en bleef het debat dus niet beperkt tot een academisch debat. In Vlaanderen is nog niet echt sprake van een maatschappelijk debat. Dit betekent uiteraard niet dat onderzoekers en practici niet bezorgd zijn over de relatie tussen onderzoek en praktijk.

Bovenstaande vaststellingen waren voor het viWTA, het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek (viWTA), aanleiding om de 'weerbarstige' relatie tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk te verkennen voor de Vlaamse context. Het lijkt wat vreemd dat het viWTA zich buigt over een niet-'technologisch' en niet-'exact wetenschappelijk' onderwerp. Maar onze taak is - zoals onze naam het zegt - breder dan enkel technologisch aspectenonderzoek. Ook het beoordelen van wetenschapsontwikkeling behoort tot onze verantwoordelijkheden. Dit onderzoeksproject past hierin. Het stelt de vraag in welke mate de resultaten van onderwijsonderzoek doordringen in de praktijk van scholen en leerkrachten.

Over de resultaten van het onderzoek - uitgevoerd door de Vakgroep Onderwijskunde van de Universiteit Gent¹ - leest u meer in dit dossier. Met de publicatie ervan hopen we het debat over de relatie tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk op de agenda te plaatsen van practici, onderzoekers en het onderwijsbeleid. We hopen aldus bij te dragen tot een ruimer debat over de toekomst van het Vlaamse onderwijsonderzoek.

Robby Berloznik
Directeur viWTA

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

KLOOF TUSSEN ONDERZOEK EN PRAKTIJK?

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

KLOOF TUSSEN ONDERZOEK EN PRAKTIJK?

De oorzaken van de kloof

De kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk en de gespannen of weerbarstige relatie tussen onderzoek en praktijk zijn uitgebreid gedocumenteerd in de internationale onderzoeksliteratuur. In de literatuur vinden we dan ook verschillende meningen terug over het ontstaan van deze kloof en over het problematische karakter ervan. Zo zijn er auteurs die wijzen op het feit dat de kloof in de

eerste plaats een kloof is tussen twee verschillende soorten kennissystemen². Ze argumenteren dat onderzoekers en praktici verschillende kennissystemen hanteren en verschillende soorten kennis produceren. De kennis die onderzoekers produceren is actueel, onderzoeksgebaseerd en kwalitatief hoogstaand. Maar dit is niet het soort kennis waar leraren nood aan hebben. Leraren hebben vooral nood aan kennis die ze kunnen gebruiken in hun dagelijkse praktijk³. Onderwijsonderzoek slaagt er niet in leraren te voorzien van deze soort kennis, waardoor onderzoek en praktijk steeds verder uit elkaar groeien.

Andere auteurs zien de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk ontstaan uit onwetenschappelijke onderzoeksbenaderingen, of wijzen op het feit dat onderwijsonderzoek gebeurt in 'geïsoleerde' settings⁴. Tot slot zijn er ook auteurs die de kloof zien als een kloof tussen twee gemeenschappen: de onderzoeksgemeenschap aan de ene kant en de gemeenschap van praktici aan de andere kant.

In dit debat zijn er ook onderzoekers⁵ die de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk relativeren en argumenteren dat er verschillende voorbeelden te geven zijn waar onderzoeksresultaten wel een duidelijke impact hebben gehad op de onderwijspraktijk. Anderen⁶

argumenteren dat het hele debat over de vermeende kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk teveel gebaseerd is op percepties, assumpties en misverstanden. Tot slot zijn er ook auteurs⁷

die de kloof niet als problematisch beschouwen, maar als een uitdaging om bruggen te bouwen tussen onderzoekers en praktici.

Eén zaak is duidelijk bij de verkenning van de literatuur: het debat wordt vooral gevoerd via opiniebijdragen en adviesrapporten. Empirisch onderzoek blijft eerder beperkt. Er is dus met andere woorden een meer onderbouwde analyse nodig van de relatie tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk.

Wat is nu eigenlijk het probleem?

De kern van het probleem is de vaststelling dat resultaten van onderzoek niet doordringen in de praktijk, omdat ze niet toegankelijk genoeg zijn of omdat leraren er geen interesse in hebben⁸. Nederlandse onderzoekers⁹ identificeerden vier kernproblemen die de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk vorm geven. De eerste twee problemen hebben betrekking op het onderzoek, de laatste twee op het gebruik van onderzoek door praktici. Uiteraard zijn deze kernproblemen nauw met elkaar gerelateerd :

De kern van het probleem is de vaststelling dat resultaten van onderzoek niet doordringen in de praktijk, omdat ze niet toegankelijk genoeg zijn of omdat leraren er geen interesse in hebben.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

KLOOF TUSSEN ONDERZOEK EN PRAKTIJK?

1. Onderzoek levert weinig overtuigende resultaten op;
2. Onderzoek levert weinig bruikbare resultaten op voor de praktijk;
3. Practici vinden onderwijsonderzoek niet overtuigend of praktisch;
4. Practici maken weinig (verantwoord en effectief) gebruik van onderwijsonderzoek.

In de literatuur krijgt het onderwijsonderzoek dikwijls 'een veeg uit de pan'. Onderwijsonderzoek wordt beschreven als moeilijk, eenzijdig, ontoegankelijk, ongeloofwaardig, verschrikkelijk, onwetenschappelijk, irrelevant, in crisis, etc. Maar ook de onderwijsonderzoeker zelf blijft niet buiten schot. Hem of haar wordt verweten geen tijd en energie te steken in het vertalen van haar of zijn onderzoeksresultaten voor de praktijk, maar enkel aandacht te hebben voor publicaties in internationale academische toptijdschriften.

Een specifiek probleem: het disseminatievraagstuk

Het disseminatievraagstuk heeft betrekking op de vraag hoe onderzoeksresultaten het best vertaald en verspreid worden, zodat ze toepassing kunnen vinden in de onderwijspraktijk. Traditioneel wordt disseminatie gezien als een lineair éénrichtingsverkeer, waarbij onderzoekers hun onderzoeksresultaten kenbaar maken of vertalen naar de onderwijspraktijk, of waarbij onderzoeksresultaten de basis vormen voor de ontwikkeling van nascholingen, trainingen, producten, etc.

Het model achter deze zienswijze is het RDD-model: Research Development Diffusion. Het model gaat er van uit dat nieuwe wetenschappelijke kennis kan vertaald worden in methoden of producten, die op hun beurt hun weg vinden naar de onderwijspraktijk. Kennis vanuit de wetenschap wordt overgedragen naar de praktijk om zo

de praktijk te verbeteren. Binnen het model worden aan verschillende actoren verschillende functies toegekend. Het onderzoek gebeurt door de universitaire onderzoeksgroepen, het ontwikkelwerk heeft plaats in organisaties die specifiek als taak hebben kennis te verspreiden en bestaande praktijken te beïnvloeden, en de toepassing in de praktijk wordt verkregen, doordat activiteiten worden ontwikkeld die gericht zijn op de verspreiding en ondersteuning van implementatieactiviteiten¹⁰.

Zowel onderzoekers als practici plaatsen vraagtekens bij het RDD-model. Belangrijkste negatieve kenmerken van het model zijn: verkokering, stereotypering van actoren, gebrekkige aansluiting en communicatie tussen de functies en implementatieproblemen¹¹. Vooral dit laatste probleem vormt een belangrijk aandachtspunt. Leraren blijken ontwikkelde producten of wetenschappelijke kennis namelijk niet toe te passen zoals bedoeld door de ontwikkelaars of onderzoekers. Onderzoek toonde daarenboven ook aan dat het RDD-model nauwelijks leidde tot implementatie¹².

Steeds meer auteurs argumenteren daarom dat het RDD-model moet aangepast of aangevuld worden. Naast het traditionele top-down RDD-model is er nood aan een model waarin leraren een hoofdrol spelen, om samen met onderzoekers innovaties te ontwikkelen. In plaats van een lineair model is een circulair model wenselijk¹³: een model waarin leraren gezien worden als professionele partners. Dialoog en samenwerking tussen onderzoekers en practici staan centraal in dit nieuwe model. Het model van de kennisgemeenschappen (zie kader) wordt dikwijls genoemd als een wenselijke aanvulling bij het klassieke RDD-model.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

KLOOF TUSSEN ONDERZOEK EN PRAKTIJK?

Kennisgemeenschappen

Kennisgemeenschappen bestaan uit een heterogene groep van verschillende soorten kennisontwikkelaars en -gebruikers¹⁴. Het zijn structurele samenwerkingsverbanden die zo zijn georganiseerd dat de deelnemers, een groep van mensen die een gezamenlijk belang of hartstocht delen, van elkaars deskundigheid profiteren en samen nieuwe kennis tot stand brengen. Dit doen zij door kennis uit te wisselen of andere activiteiten uit te voeren in het kader van innovatie, professionalisering en/of onderzoek¹⁵. In de literatuur wordt ook gesproken over 'community of learning', 'community of practice' of 'community of expertise'. Binnen een kennisgemeenschap zijn Research, Development en Diffusion samengevoegd en is er ook steeds een terugkoppeling tussen deze elementen. De verschillende actoren zijn daarenboven nauw betrokken bij elkaars activiteiten.

Mogelijke oplossingsstrategieën verwijzen meestal naar een nauwere samenwerking tussen onderzoekers en practici

Is er een oplossing voor het probleem?

Net als er verschillende meningen zijn over het problematische karakter van de kloof tussen onderwijs-onderzoek en onderwijspraktijk, zijn er ook verschillende meningen over mogelijke oplossingsstrategieën. Mogelijke oplossingsstrategieën verwijzen meestal naar een nauwere samenwerking tussen onderzoekers en practici¹⁶. Zo moeten leraren bijvoorbeeld betrokken worden bij het opzetten en uitvoeren van onderwijsonderzoek. Hierdoor zou de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk overbrugd worden en zouden praktijkrelevante

vragen beantwoord worden. Een interessante vorm van samenwerkingsverbanden zijn de kennisgemeenschappen (zie kader). Binnen deze samenwerkingsverbanden wordt kennis uitgewisseld of worden activiteiten opgezet, in het kader van innovatie, professionalisering en/of onderzoek. Andere oplossingsstrategieën focussen meer op de aard van het onderwijsonderzoek zelf. Evidence Based Research, Design Based Research en Practitioner Research zijn in dit kader veelbelovende onderzoeksmodellen.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

KLOOF TUSSEN ONDERZOEK EN PRAKTIJK?

Evidence Based Research

Centraal binnen dit onderzoeksmodel staat de praktijktoepassing van krachtig onderzoeksbewijs. Volgens het model moet de waarde van onderzoeksbepalingen in praktijkcontexten worden aangetoond en dit bij voorkeur via experimenteel onderzoek met gestandaardiseerde of gematchte groepen. Het uiteindelijke doel van dit onderzoeksmodel is dat practici op grote schaal de bewezen principes als uitgangspunt nemen voor hun handelen¹⁷. Over dit model is recent internationaal veel gedebatteerd. In de Verenigde Staten was de 'No Child Left Behind Act' van George W. Bush (januari 2002) hiervoor de aanleiding. Deze wet bepaalt dat overheidsbudgetten voor initiatieven moet gaan die gebaseerd zijn op onderzoek en dat meer experimenteel onderwijsonderzoek moet worden gefinancierd. De leidende gedachte achter deze wet is dat onderwijsvernieuwing alleen kan plaatsvinden als de vernieuwing zijn effectiviteit heeft bewezen in de praktijk. De wet zorgt in de Verenigde Staten voor heel wat discussie. Ook in Nederland is hierover discussie¹⁸ ontstaan naar aanleiding van een rapport van de Nederlandse onderwijsraad¹⁹ waarin gepleit wordt voor een meer 'evidence based benadering van onderwijs'.

Design Based Research

Deze onderzoeksbenadering - ook wel omgeschreven als ontwikkelingsgericht onderzoek, constructiegericht onderzoek of ontwerponderzoek - wordt beschouwd als een veelbelovende onderzoeksstrategie om de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk te overbruggen. Bij ontwikkelingsgericht onderzoek werken onderzoekers en practici nauw samen aan het in opeenvolgende cycli ontwikkelen van onderwijssituaties in een bepaalde klas of school²⁰. Niet alleen worden bijdragen geleverd aan de onderwijskundige theorievorming; ook innovatie en optimalisering van de praktijk behoren tot de onderzoeksstrategie²¹. Op die manier kunnen dus bruggen gebouwd worden tussen het onderwijsonderzoek en de onderwijspraktijk. Onderwijsvernieuwingen hebben meer kans op slagen omdat ze tot stand zijn gekomen in een wisselwerking tussen onderzoekers en professionals. Collegiale samenwerking is een belangrijke voorwaarde bij deze onderzoeksbenadering.

Practitioner Research

Bij Practitioner Research tracht men de relatie tussen onderwijs en onderzoek anders op te vatten en wil men ook de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk kleiner maken. Deze benadering is onder meer een reactie op de veronderstelling dat wetenschap objectieve en algemeen geldende kennis genereert en dat die kennis vervolgens door practitioners kan worden eigen gemaakt en toegepast²². Kennis wordt bij Practitioner Research gezien als een sociale constructie. Het absolute waarheidsgehalte van kennis wordt met andere woorden gerelativeerd. Concreet gaat het bij Practitioner Research om practici die - eventueel in samenwerking met onderzoekers - hun eigen handelen en/of de situatie waarin dat handelen plaatsvindt, onder de loep nemen. Kennis wordt in en door de praxis ontwikkeld. De Practitioner Research benadering omvat verschillende soorten onderzoek als bijvoorbeeld 'action research' en 'self-study research'.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

Is er sprake van een kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk in Vlaanderen?

De kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk wordt in Vlaanderen door de verschillende actoren anders waargenomen. Leraren, die het verst van het onderwijsonderzoek staan, nemen een grote kloof waar. De intermediairs daarentegen, die dichterbij het onderwijsonderzoek staan, ervaren de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk minder sterk.

Leraren spreken zich dus het duidelijkst uit over de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk. Ze staan in het algemeen eerder sceptisch tegenover onderwijsonderzoek, waarbij ze vooral het gevoel hebben dat hun praktijkproblemen niet de primaire drijfveer vormen van de onderwijsonderzoekers. Ze vinden dat het onderwijsonderzoek te weinig aansluit bij vragen die leven in de school- en klaspraktijk.

Directies zijn minder uitgesproken over de kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk. Ze geven aan verschillende onderwijsonderzoeken te kennen en met de resultaten ervan daadwerkelijk te werken. Ze zijn vooral vertrouwd met onderwijsonderzoek dat zich richt op het schoolniveau. Toch geven de directies aan dat de relatie onderzoek / praktijk dikwijls moeilijk verloopt en voor verbetering vatbaar is. De kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk zou in de eerste plaats te wijten zijn aan een verschil in taalgebruik tussen onderzoekers en praktici.

Volgens de intermediairs bestaat in Vlaanderen niet zo'n sterke kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk. Ze hebben dikwijls (eerder toevallige) contacten

met onderwijsonderzoekers waardoor ze op de hoogte blijven van het onderwijsonderzoek. Ze nemen ook zelf initiatieven om resultaten van onderwijsonderzoek te vertalen en te verspreiden.

In opdracht van het viWTA verkende de Vakgroep Onderwijskunde van de Universiteit Gent de relatie tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk, door het organiseren van focusgroepen²³.

De focusgroep is een kwalitatieve onderzoeksmethode die wordt gebruikt om een beeld te krijgen van wat de publieke opinie vindt over een bepaald onderwerp. De methode wordt gebruikt om informatie te verzamelen over de mening, opinie of ervaring van deelnemers over of met een bepaalde topic.

Via de focusgroepen werd niet alleen de relatie tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk verkend. Ook werd duidelijk welke factoren ertoe bijdragen dat kennis uit onderwijsonderzoek haar weg vindt naar de praktijk en welke factoren dit proces bevorderen of belemmeren. Concreet werden focusgroepen georganiseerd met vier groepen van onderwijsactoren die een belangrijke rol vervullen in het vertalen, verspreiden en toepassen van kennis: leraren, directies, intermediairs en onderzoekers. De groep van intermediairs zijn personen die kennis kunnen vertalen en doorgeven aan de onderwijspraktijk. Voor het viWTA-onderzoek werden lerarenopleiders, nascholers en pedagogisch begeleiders bevestigd als belangrijkste intermediairs.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

Welke ervaringen hebben praktici met onderwijsonderzoek en onderwijsonderzoekers?

Leraren en directies die reeds meewerkten aan onderzoeksprojecten hebben hierover verschillende ervaringen en meningen. Sommige leraren vinden dat onderzoekers afstandelijk in de omgang zijn en niet altijd open staan voor kritiek of suggesties. Vooral over de feedback die leraren en scholen, na deelname aan een onderzoeksproject, van de onderzoekers ontvangen, bestaan verschillende opinies. Iedereen is het erover eens dat die feedback (of schoolrapportage) wenselijk is, maar de meningen over de kwaliteit van de rapportages lopen uiteen. Sommige leraren vinden de feedback interessant en informatief, andere vinden de feedback dan weer niet praktijkgericht genoeg en dus ook niet bruikbaar. Ze wijzen in deze context op

het cijfermatige karakter van de feedback, waardoor de gegevens soms moeilijk interpreteerbaar zijn. Ook wijzen leraren erop dat de feedback dikwijls het bureau van de directeur niet verlaat en in een kast verdwijnt, zonder dat de leraren op de hoogte worden gebracht van de resultaten.

De ervaringen en meningen van de directies zijn gelijklopend aan deze van de leraren. Directies die reeds participeerden aan onderzoeksprojecten en ervaring hebben met samenwerking met onderzoekers, waarderen deze vorm van samenwerking. Belangrijke voorwaarde is wel dat onderzoekers open staan voor

suggesties en kritieken. Directies wijzen erop dat dit van onderzoeker tot onderzoeker sterk kan verschillen en dat niet alle onderzoekers even aanspreekbaar zijn. Over de feedback die scholen ontvangen na deelname aan een onderzoeksproject, lopen de meningen ook bij de directies uiteen. Sommige directies vinden de feedback interessant en informatief. Het leert hen iets over de toekomst van hun school en het kan hen helpen bij toekomstige beleidskeuzen. Andere directies vinden de feedback weinig relevant en te algemeen. Ook vinden ze dat de return te beperkt is en niet in verhouding staat tot de investering die van de school gevraagd wordt.

Iedereen is het erover eens dat feedback – individuele schoolrapportage - wenselijk is, maar de meningen over de kwaliteit van de rapportages lopen uiteen.

Interessant is ook dat directies vaststellen dat het aantal aanvragen tot deelname aan onderzoek de laatste jaren sterk is toegenomen. Scholen worden gevraagd deel te nemen aan internationale onderzoeksprojecten, thesisonderzoek van universiteitsstudenten, doctoraatsonderzoek, longitudinaal onderzoek, thesisonderzoek van hogeschoolstudenten, etc. Directies moeten duidelijke keuzen maken aan welke onderzoeken ze hun medewerking zullen verlenen. Ze laten zich hierbij leiden door de return die ze zullen ontvangen na deelname. Daarom wordt thesisonderzoek steeds meer geweigerd en wordt voorrang verleend aan grote onderzoeksprojecten of onderzoek verricht door stagiairs van de lerarenopleiding.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

Welke factoren zijn bevorderend, dan wel belemmerend, opdat onderzoeksinzichten toepassing zouden vinden in de onderwijspraktijk?

Vooraleer te verkennen welke de impact is van het onderzoek op de onderwijspraktijk, is het belangrijk op te merken dat er geen rechtstreeks en strikt lineair verband kan gelegd worden tussen de kenmerken van een onderzoeksproject enerzijds, en de mate waarin een onderzoeksproject is geïmplementeerd anderzijds. De implementatie van onderzoeksinzichten en, in ruimere zin van onderwijsvernieuwing, is een complex, onvoorspelbaar, evolutionair en niet-lineair proces. Er kan met andere woorden geen verband worden vastgesteld tussen systematische disseminatie van onderzoeksresultaten en de impact ervan op het beleid en de praktijk. Het is waardevoller te kijken naar de factoren die de implementatie van onderzoek bevorderen of belemmeren.

Ook de onderzoekers benadrukten deze zienswijze tijdens de focusgroepen. Ze stellen dat succesvolle disseminatie ook kan wijzen op de vaststelling dat de deskundigheid van het veld is toegenomen. Voor deze vorm van disseminatie kunnen geen directe empirische effecten worden opgetekend. Het gaat ook niet om het gebruik van instrumenten, handboeken of methodieken, wel om het gebruik van een eigen begrippenkader door het veld en het verder professionaliseren van leraren, directies en scholen. Onderzoekers argumenteren dat de ambitie er bij deze vorm van disseminatie in bestaat practici inzichten te leveren waarmee hun deskundigheid wordt vergroot.

Soort onderzoek: constaterend versus optimaliserend

Een belangrijke factor die ervoor zorgt dat onderzoek ingang vindt in de onderwijspraktijk is de aard van het onderzoek. Onderzoek dat eerder beschrijvend of constaterend van aard is, vindt weinig toepassing in het onderwijsveld. Onderzoek daarentegen dat gericht is op het optimaliseren van de school- en klaspraktijk maakt meer kans toegepast te worden in de onderwijspraktijk. Het gaat om onderzoek met een duidelijk optimaliseringsperspectief. Concreet wordt daarmee onderzoek bedoeld dat aanzetten geeft tot praktijkverandering of -verbetering. Directies merken ook op dat onderzoek dikwijls zo specifiek is, slechts relevant voor enkele leerlingen, of dat het te weinig toepasbaar is in de onderwijspraktijk.

Twee soorten onderzoekers

Het valt op dat directies een duidelijk standpunt hebben over de Vlaamse onderzoekers. Ze argumenteren dat ze goed weten dat er onderzoekers zijn die inspanningen leveren voor de onderwijspraktijk en dat er onderzoekers zijn die hiervoor minder inspanningen leveren. De eerste groep positioneert zich duidelijker in het werkveld dan de tweede groep. Deze tweede groep publiceert vooral in internationale tijdschriften en heeft weinig contact met onderwijspractici. Van deze groep zeggen de directies dat de onderzoekers 'leven in een ivoren toren'.

Relevantie en praktijkgerichtheid

Practici vinden onderzoek relevant indien het antwoorden geeft op vragen die leven in de praktijk. Voor leraren is de waargenomen nood vanuit het onderwijsveld dé noodzakelijke voorwaarde om wetenschappelijk onderzoek te verkennen en toe te passen. Dikwijls gaat het over onderzoek dat thematisch aansluit bij één van de GOK-pij-

ONDERZOEK IN ONDERWIJS HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

lers van de school. Directies geven aan vooral onderwijs-onderzoek te raadplegen dat aansluit bij de behoeften en/of prioriteiten van de school. Ook maatschappelijke tendensen (bv. meer aandacht voor het beleidsvoerende vermogen van scholen) kunnen ervoor zorgen dat directies gericht onderzoeksliteratuur raadplegen. Een meerderheid van de onderzoekers argumenteert dat de disseminatie van onderzoeksresultaten succesvoller is wanneer ze aansluiten bij behoeften die scholen en leraren ervaren. Niet alle onderzoekers zijn het hier echter mee eens. Sommige onderzoekers zijn ervan overtuigd dat behoeften bij practici ook kunnen gecreëerd worden.

Praktijkgerichtheid slaat op onderzoek dat voldoende praktisch en concreet is, zodat intermediairs en scholen ermee kunnen werken. Ook leraren en directies benadrukken dit. Vooral onderzoek dat praktisch toepasbaar is of dat praktische tips levert voor de onderwijspraktijk wordt gewaardeerd. Leraren geven de voorkeur aan onderzoek waarbij ze geen kennis moeten nemen van de wetenschappelijke teksten, maar meteen met het vertaalde materiaal aan de slag kunnen. Directies secundair onderwijs wijzen erop dat leraren secundair onderwijs vooral interesse tonen in vak-

didactisch onderzoek of vakdidactische vernieuwing, minder in algemeen onderwijskundig onderzoek.

Onderzoekers wijzen er ook op dat onderzoeksprojecten kunnen leiden tot de ontwikkeling van materialen die de

scholen effectief kunnen gebruiken. Dit betekent dat onderzoekers inspanningen leveren om resultaten uit onderwijsonderzoek te vertalen naar materialen met een praktische bruikbaarheidswaarde voor scholen of leraren. Dit kan bijvoorbeeld door het uitgeven van een instrument in boekvorm of op CD-rom. Een aantal onderzoekers ontwikkelt ook handboeken. Bij de ontwikkeling van dergelijke handboeken is het belangrijk dat wordt samengewerkt met leraren. Bij zowel instrument- als

materiaalontwikkeling is het noodzakelijk dat instrumenten, materialen of didactische pakketten toegankelijk zijn voor practici en gemakkelijk inzetbaar, weinig kosten en concrete aangrijpingspunten leveren voor actie.

Bewezen werking

Onderzoek maakt meer kans te worden toegepast wanneer het 'bewijzen' levert. Dat is onderzoek dat aantoonst dat een onderwijsaanpak of -methode effectief is, dat wil zeggen dat er leerwinst wordt geboekt bij

*Voor leraren is de waargenomen
nood vanuit het onderwijsveld
dé noodzakelijke voorwaarde
om wetenschappelijk onderzoek
te verkennen en toe te passen.*

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

leerlingen. Vooral voor leraren is deze zichtbaarheid van effectiviteit een cruciale factor, vooraleer ze aan de slag gaan met onderzoeksresultaten. Deze factor wordt in een latere paragraaf uitgebreid besproken bij de verkenning van het onderwijsonderzoek. De factor kan namelijk in verband gebracht worden met een ruimer pleidooi voor meer evidence based onderzoek.

Taal

Het verschil in taalgebruik tussen onderzoekers en practici blijkt een belangrijke belemmerende factor te zijn die ertoe bijdraagt dat onderwijsonderzoek een geringe impact heeft op de onderwijspraktijk. Leraren en directies vinden de taal die onderzoekers spreken (en schrijven) te moeilijk en te ontoegankelijk. Slechts weinige onderzoekers slagen erin hun onderzoeksresultaten te vertalen in een taal die ook voor directies en leraren toegankelijk is. Leraren zeggen nood te hebben aan eenvoudig taalgebruik, zonder onderzoekstechnische details. Ook intermediairs verwijzen naar dit punt. Zij hebben vooral nood aan een goede 'teaser' bij onderzoeksprojecten. Dit is een duidelijke en leesbare samenvatting van een onderzoeksproject of -rapport.

Onderzoekers zijn zich bewust van dat taalprobleem maar merken op dat het niet altijd even gemakkelijk is onderzoeksresultaten te vertalen voor practici. Het is vaak eenvoudiger te communiceren via een technische internationale taal, dan de eigen onderzoeksbevindingen te vulgariseren. Onderwijsonderzoekers geven aan dat andere actoren, zoals intermediairs, hierin dikwijls ook competentere zijn.

Schoolinterne factoren: kartrekkers en antennes

Twee belangrijke schoolinterne factoren hebben een invloed op de implementatie van onderwijsonderzoek in

de praktijk: het beschikken over een kartrekker op school die vernieuwingen initieert of coördineert en het hebben van 'antennes', om op de hoogte te blijven van recent onderwijsonderzoek.

Leraren argumenteren dat een 'kartrekker' op school van cruciaal belang is voor het welslagen van onderwijsvernieuwingen (en voor het toepassen van onderzoeksresultaten). Een kartrekker kan vernieuwingen ondersteunen en coördineren of obstakels wegwerken. Zorgcoördinatoren geven aan deze rol te (willen) vervullen, maar wijzen gelijktijdig op de moeilijke context om dit te kunnen waarmaken. Het ontbreken van een duidelijk mandaat of een afgebakende taakomschrijving is volgens hen het belangrijkste struikelblok.

In Vlaanderen is er geen enkel kanaal dat systematisch verslag uitbrengt van onderzoeksresultaten. Directies en intermediairs dienen dan ook zelf over 'antennes' te beschikken, om op de hoogte te blijven van resultaten van onderwijsonderzoek. Met antennes doelen directies en intermediairs op een zekere responsiviteit en werkzaamheid. Deze 'antennes' kunnen informele contacten zijn met collega's, met intermediairs, of met onderzoekers maar ook vaktijdschriften of persberichten zijn antennes die ervoor zorgen dat het onderwijsonderzoek bekend geraakt.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

Doorlichtingsrapport

Leraren geven aan dat de komst van het doorlichtings-team of de publicatie van het doorlichtingsrapport een belangrijke externe stimulans kan zijn om wetenschappelijk onderzoek te raadplegen. Gesignaleerde noden in het doorlichtingsverslag kunnen het vertrekpunt zijn voor het opstarten van onderwijsvernieuwing en het toepassen van resultaten van onderwijsonderzoek.

Bij deze factor kan ook worden verwezen naar

de opmerking van leraren over de rol van de koepels bij het dissemineren van onderwijsonderzoek. Leraren merken ook op dat bepaalde onderzoeken hen wel enigszins bekend zijn, maar niet (kunnen) worden toegepast, omdat de koepels zelf alternatieven ontwikkelden.

Middelen

Alle actoren zijn van oordeel dat in Vlaanderen te weinig middelen beschikbaar zijn voor de vertaling en verspreiding van onderzoeksresultaten. Voor scholen is het moeilijk een degelijk professionaliseringsbeleid te voeren met de beperkte financiële middelen, de nascholingsenveloppe, die ze daarvoor ontvangen. Directies geven aan dat dit vooral het geval is voor de basisscholen. Directies merken ook op dat nascholingen die niet worden georganiseerd door de netgebonden nascholingsdiensten veelal duurder zijn, waardoor ze vanuit financiële overwegingen noodgedwongen zijn aangewezen op het aanbod van de netgebonden nascholingscentra. De directies argumenteren dat de kwaliteit van deze nascholingen sterk kan variëren.

Rol onderwijsoverheid

Tot slot kan ook de onderwijsoverheid ervoor zorgen dat onderwijsonderzoek al dan niet toepassing vindt in de onderwijspraktijk. Onderzoekers argumenteren zelfs dat de rol van de overheid in het debat over de relatie tussen

onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk wellicht wordt onderschat, zeker voor het onderzoek dat wordt uitgevoerd in opdracht van de overheid, het zogenaamde OBPWO-onderzoek (onderwijsbeleids-

en praktijkvoorbereidend onderzoek). Volgens sommige onderzoekers legt het OBPWO-onderzoek een enorm normerende druk op de scholen. Dit soort onderzoek wordt immers door de overheid gebruikt om het onderwijs te sturen. Wanneer het onderzoek beschikt over een 'keurmerkstempel van de overheid' is de druk bij scholen groot om de resultaten van het onderzoek in de praktijk om te zetten. Ook de inspectie speelt hierin een belangrijke sturende rol. Hun oordeel over de kwaliteit van onderzoek is voor scholen vaak doorslaggevend om met onderzoeksresultaten al dan niet aan de slag te gaan.

Onderzoekers hebben ook de ervaring dat resultaten van onderzoek dat is uitgevoerd in opdracht van de overheid, enkel worden verspreid als ze passen binnen de verwachtingen van de overheid. Het gebeurt dat onderzoeksresultaten niet worden vrijgegeven door de opdrachtgever, omdat ze anders zijn dan verwacht. Verspreiden van onderzoeksresultaten is dan onmogelijk.

Alle actoren zijn van oordeel dat in Vlaanderen te weinig middelen beschikbaar zijn voor de vertaling en verspreiding van onderzoeksresultaten.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

De rol van het handboek

In de relatie tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk neemt het handboek voor leraren een bijzondere plaats in. Leraren gaan ervan uit dat handboeken gebaseerd zijn op resultaten verkregen uit wetenschappelijk onderzoek. Door handboeken te gebruiken in hun klaspraktijk - zo redeneren leraren - passen ze resultaten van onderwijsonderzoek toe. Anderzijds hebben leraren ernstige vragen bij het wetenschappelijke karakter van de inhoud van vele handboeken. Een interessante paradox wordt hier vastgesteld: enerzijds gaan leraren ervan uit dat handboeken gebaseerd zijn op wetenschappelijk onderzoek, anderzijds plaatsen ze vraagtekens bij het wetenschappelijke karakter ervan.

Bij het gebruik van handboeken door leraren, wordt nog een andere interessante paradox vastgesteld. Enerzijds vallen leraren terug op handboeken omdat deze praktische materialen en concrete handreikingen bevatten, anderzijds zijn leraren niet tevreden over de handboeken en gaan ze zelf op zoek naar ander materiaal, al dan niet gebaseerd op resultaten van wetenschappelijk onderzoek.

Opvallend is de vaststelling dat de (Nederlandstalige) tijdschriften waarin onderzoekers publiceren relatief weinig bekend zijn bij directies en quasi onbekend zijn bij leraren.

Hoe verloopt het disseminatieproces van onderzoeksresultaten?

Vlaamse onderwijsonderzoekers verspreiden hun onderzoeksresultaten vooral via publicaties in vakbladen of tijdschriften bedoeld voor de onderwijspraktijk en via

bijdragen op conferenties of studiedagen voor de onderwijspraktijk. De belangrijkste doelstelling die onderzoekers hierbij voor ogen hebben is kennisverspreiding. De klassieke manier van dissemineren - die aanleunt bij het zogenaamde RDD-model - is dus de meest gangbare manier van dissemineren in Vlaanderen.

Opvallend is de vaststelling dat de (Nederlandstalige) tijdschriften waarin onderzoekers publiceren relatief weinig bekend zijn bij directies en quasi onbekend zijn bij leraren. Intermediairs rapporteren deze tijdschriften wel te kennen en te lezen. De tijdschriften die leraren raadplegen zijn blijkbaar niet die tijdschriften waarin onderzoekers publiceren. Nochtans zijn de Nederlandstalige tijdschriften waarin onderzoekers publiceren populair wetenschappelijke tijdschriften. Leraren geven aan vooral gebruik te maken van digitale bronnen om informatie op te zoeken (zoals de portaalsite Klacement) en, zowel voor leraren als directies, is het maandblad Klasse de belangrijkste informatiebron. Ook onderzoekers merken op dat het maandblad Klasse voor leraren de laatste jaren het belangrijkste medium is geworden om zich te informeren over onderwijsonderzoek. Het blad is volgens de onderzoekers ook een belangrijk strategisch instrument geworden van de overheid.

De vaststelling dat de populair wetenschappelijke Nederlandstalige tijdschriften weinig bekend zijn bij leraren en directies dwingt onderzoekers na te denken over de effectiviteit van hun disseminatie-inspanningen. Onderzoekers benadrukken wel dat het niet vertaald en verspreid worden van onderzoeksresultaten dikwijls heeft te maken met de werkcontext waarin onderzoekers functioneren. Onderzoekers worden namelijk gepusht te publiceren in A1-tijdschriften. Dit zijn de hoogst gerangschikte internationale wetenschappelijke tijdschrif-

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

ten. Binnen de academische wereld is het publiceren in deze tijdschriften het belangrijkste criterium voor 'goed' onderzoek geworden. Dit fenomeen wordt ook wel aangeduid als de 'publish or perish'-cultuur²⁴.

Practici en onderzoekers zijn voorstander van een aanvullend disseminatiemodel. Ze spreken over een collaboratief model: een model waarin de deskundigheid en professionaliteit van praktici erkend wordt, waarin onderzoekers en praktici nauw samenwerken en waarin ze elkaars competenties en expertise erkennen. In deze context valt vooral het pleidooi van de directies op voor een op te richten forum, waar onderzoekers en praktici elkaar ontmoeten en communiceren. Directies geven aan vooral nood te hebben aan rechtstreekse contacten met onderzoekers. Het forum waarvoor directies pleiten moet er onder meer toe leiden dat onderwijsonderzoek beter aansluit bij de behoeften en noden van leraren en scholen. Belangrijk hierbij is dat de communicatie bilateraal en interactief verloopt: zowel de input van de onderzoekers als die van de praktijk zijn noodzakelijk.

Onderzoekers vermelden een aantal hefboomen die ervoor kunnen zorgen dat het collaboratief model meer ingang kan vinden (zie kader). De meest in het oog springende hefboomen zijn langetermijnfinanciering van onderzoeksprojecten, blijvende professionalisering van praktici en competentieontwikkeling bij onderzoekers.

Hefbomen voor een nieuw disseminatiemodel

1. Onderzoekers moeten weigeren toe te geven aan de druk die ze vanuit de opdrachtgever van onderwijsonderzoek ervaren. Ze moeten weigeren toe te geven aan het gezegde 'wiens brood men eet, diens woord men spreekt'.
2. Meer langetermijnfinanciering van onderzoeksprojecten is gewenst. Een collaboratief model kan niet gerealiseerd worden binnen tweejarige onderzoeksprojecten, maar wel binnen bijvoorbeeld vijfjarige projecten.
3. Blijven investeren in competentieontwikkeling en professionalisering van directies en leraren, maar ook krachtig investeren in de professionalisering van de intermediairs. Ook zij hebben een belangrijke en cruciale rol te vervullen binnen een collaboratief model.
4. Aandacht voor competentieontwikkeling van onderzoekers. Binnen een collaboratief model bestaat de taak van de onderzoeker uit meer dan het maken van statistische analyses. Onderzoekers moeten ook leren omgaan met weerstand en gevoelens van onzekerheid bij praktici.
5. Voortdurend werken aan de beeldvorming over onderwijsonderzoek. Dit betreft beeldvorming bij praktici, maar ook beeldvorming in de media. Onderwijsonderzoekers moeten leren duidelijker te communiceren over onderwijsonderzoek.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

Welke rol schrijven de verschillende actoren die betrokken zijn bij het proces van kennisdisseminatie aan elkaar toe?

Leraren

Leraren zijn sleutelfiguren bij onderwijsvernieuwingen en het toepassen van onderzoeksresultaten in de praktijk. De belangrijkste rol van leraren bij het proces van kennisdisseminatie is deze van innovator en implementator. Of anders uitgedrukt: de leraar als motor van onderwijsvernieuwing die bereid is tot vernieuwen, tot onzekerheid,... Deze rol kunnen leraren enkel opnemen indien noodzakelijke voorwaarden worden gecreëerd. Zo argumenteren intermediairs, directies en leraren dat tijd en ruimte moet worden voorzien om nascholingen te volgen of om mee te werken aan onderzoeksprojecten. Eerder²⁵ werd reeds een pleidooi gehouden voor het uitwerken van regelingen waardoor geïnteresseerde practici gedurende een bepaalde periode geheel of gedeeltelijk kunnen worden vrijgesteld om mee te werken aan onderwijsonderzoek. Algemeen gesproken moeten leraren tijd en ruimte krijgen om zaken uit te testen of om vernieuwend te werken. Tegenover dit discours stellen de intermediairs wel vast dat leraren in de eerste plaats nood hebben aan methoden, handboeken, etc. die voldoen aan de eindtermen. Volgens directies is de vraag of deze middelen wetenschappelijk onderbouwd zijn voor leraren van secundair belang.

Leraren hebben een duidelijke rol te vervullen tijdens het disseminatieproces. Een rol die ook decretaal omschreven staat in het functioneel geheel 'De leraar als onderzoeker en innovator'²⁶ van de basiscompetenties. Deze vaardigheden onderstrepen duidelijk het belang van wetenschappelijk onderzoek voor de leraar.

Algemeen gesproken moeten leraren tijd en ruimte krijgen om zaken uit te testen of om vernieuwend te werken.

Intermediairs grijpen de basiscompetenties aan om onderzoeksresultaten te vertalen en deze een plaats te geven in de lerarenopleiding, de nascholing of andere begeleidingsinitiatieven. Leraren drukken zich echter sceptisch uit ten aanzien van deze basiscompetenties. De tekst is te algemeen geformuleerd en houdt onvoldoende rekening met de eigenheid en de lokale context van een school. Ook ontbreken concrete handreikingen om deze vaardigheden in de praktijk te realiseren. Het valt ook op dat enkel recent afgestudeerde leraren vertrouwd zijn met de basiscompetenties. Leraren met meer onderwijservaring kennen deze tekst niet of nauwelijks en werden niet geïnformeerd over de inhoud ervan.

De leraar als onderzoeker en innovator

Leraren moeten kennisnemen van resultaten van onderwijsonderzoek. De leraar kan gemakkelijk toegankelijke literatuur in verband met voorbeelden uit de eigen praktijk selecteren en raadplegen. De benodigde kennis omvat relevante en toegankelijke informatiebronnen van onderwijsonderzoek.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

Directies

De belangrijkste rol voor directies bestaat erin om ervoor te zorgen dat informatie op school aanwezig en beschikbaar is. Directies lichten hun rol toe: ze verzamelen en filteren informatie, om ze dan gericht door te geven aan de leraren. Ook voor leraren is dit een belangrijk punt. Informatie verspreiden is voor hen meer dan 'folders op de lerarentafel leggen'. Ze vinden dat de directeur eerst zelf een selectie dient te maken van informatie die relevant is voor de school.

Een tweede belangrijke rol voor de directies heeft betrekking op vernieuwingsprocessen. Directies spelen een cruciale rol bij het initiëren van vernieuwingen op school. Directies zelf vinden dat ze vooral leraren en het lerarenteam moeten coachen tijdens het implementatieproces. Leraren vinden dat directies hen moeten stimuleren bij vernieuwing. Voor intermediairs helpen de directies de implementatie voor te bereiden en ondersteunen ze leraren tijdens het implementatieproces. In deze context wordt ook verwezen naar een derde belangrijke rol die directies vervullen: het creëren van de noodzakelijke condities om vernieuwingen te implementeren of om met onderzoeksresultaten om te gaan. Dit betekent onder andere dat moet rekening gehouden worden met de noden van de school en dat een professionaliserings- of nascholingsbeleid moet uitgewerkt worden. Onderzoekers spreken over het 'initiëren van een leercultuur op school'.

Tot slot spelen ook zorgcoördinatoren een belangrijke rol in het disseminatieproces. Zij kunnen informatie opzoeken, verwerken en doorgeven aan leraren. Voor directies is de zorgcoördinator een belangrijke tussenpersoon geworden. Deze heeft namelijk een duidelijk beeld over de schooleigen behoeften of problemen en kan zo gericht informatie opzoeken, verwerken en

terugkoppelen. De zorgcoördinatoren wijzen wel op de moeilijke positie die ze innemen op school - tussen die directie en het lerarenkorps - en op het ontbreken van een welomschreven takenpakket of mandaat²⁷.

Intermediairs

Van intermediairs wordt verwacht dat ze onderzoeksresultaten vertalen en verspreiden. Leraren en directies verlangen van intermediairs concrete scenario's opdat onderzoeksresultaten daadwerkelijk worden geïmplementeerd binnen de onderwijspraktijk. Ze plaatsen de intermediairs letterlijk tussen onderzoekers en practici.

De zorgcoördinatoren wijzen wel op de moeilijke positie die ze innemen op school - tussen die directie en het lerarenkorps - en op het ontbreken van een welomschreven takenpakket of mandaat.

Ook intermediairs doen dit. Ze zien zichzelf als een draaischijf van informatie. Niet alleen vertalen ze onderzoeksresultaten naar de praktijk; ze communiceren ook vanuit de praktijk met de onderzoekers. Als intermediair willen ze wel, nog meer dan nu het geval is, feedback geven op onderzoek vanuit de praktijk en willen ze meer potentiële onderzoeksvragen aanleveren aan het onderwijsonderzoek.

De inspanningen van de intermediairs worden niet altijd even positief gewaardeerd. Directies en onderzoekers geven aan dat intermediairs te weinig voeling hebben met de onderwijspraktijk. Onderzoekers argumenteren

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

dat intermediairs onvoldoende samenwerken met de praktijk en zich soms neerbuigend opstellen tegenover de praktijk. Bovendien verwijzen de onderzoekers naar de versnippering in taken bij de pedagogische begeleidingsdiensten, waardoor een vlotte samenwerking met practici wordt bemoeilijkt. Directies vinden dan weer dat de lerarenopleidingen nog te weinig leraren voorbereiden op het innoverend werken op school en nog teveel voorbereiden op het onderwijswerk als uitvoerder. Leraren drukken zich in het algemeen positiever uit over de inspanningen van de intermediairs. Intermediairs zelf merken op dat een context ontbreekt om hun primaire

Onderzoekers

Onderzoekers schrijven zichzelf drie grote opdrachten toe in het disseminatieproces. In de eerste plaats moeten ze communiceren over hun bevindingen. Kennis uit onderzoek moet worden verspreid en geduid. Ze leggen in hun communicatie met de praktijk sterk de nadruk op het opentrekken van 'meerdere taalregisters'. Dat betekent dat via verschillende kanalen moet worden gecommuniceerd met practici. Een tweede belangrijke opdracht houdt in te waken over de wetenschappelijkheid van onderzoeksresultaten, wanneer die worden vertaald naar de praktijk. Een derde opdracht bestaat

Leraren, directies, intermediairs en onderzoekers wijzen op de beperkte nascholingsenveloppe die scholen ontvangen, waardoor het moeilijk is een professionaliseringsbeleid uit te werken.

rol te kunnen vervullen. Het vertalen van onderzoeksresultaten vraagt veel tijd, energie en middelen. De intermediairs stellen vast dat de middelen hiervoor zeer beperkt zijn. Zo merken de intermediairs bijvoorbeeld op dat scholen over een zeer beperkte enveloppe beschikken die kan worden gependend aan nascholing en professionalisering. Ook benadrukken ze dat scholen nood hebben aan begeleidingstrajecten. Het eenmalig volgen van een nascholing leidt meestal niet tot implementatie. Scholen hebben nood aan verdere begeleiding en ondersteuning bij het implementeren van vernieuwingen.

erin in dialoog te treden en te werken met het werkveld. Onderzoekers vinden dat ze meer van gedachten moeten wisselen met practici en moeten luisteren naar vragen die leven in de praktijk.

Over de eerste opdracht - kennis verspreiden en duiden - vragen practici dat onderzoekers eenvoudig communiceren over hun onderzoek en dat ze in dialoog treden met het werkveld. Ze hebben geen behoefte aan uitgebreide onderzoeksverslagen, wel aan praktische en bruikbare aanbevelingen of conclusies. Voor hen zijn publicaties in vaktijdschriften ook onvoldoende. Er is nood aan meer interactie tussen onderzoekers en practici.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE DIEP IS DE KLOOF IN VLAANDEREN?

Onderwijsverheid

Practici en onderzoekers verwachten van de onderwijsverheid een duidelijkere visie op de professionalisering van leraren. Leraren, directies, intermediairs en onderzoekers wijzen op de beperkte nascholingsenveloppe die scholen ontvangen, waardoor het moeilijk is een professionaliseringsbeleid uit te werken. Intermediairs wijzen er ook op dat het afschaffen van de prioritaire nascholingsmiddelen weinig bevorderend is voor het vulgariseren van onderwijsonderzoek. Leraren voegen aan deze discussie toe dat het zeer moeilijk is nascholingen te volgen omdat ze zeer moeilijk klasvrij te maken zijn. Leraren een halve dag per week klasvrij maken, om zich bij te scholen of om schoolbezoeken te organiseren, vinden ze een interessante denkpiste.

Directies en intermediairs achten het ook belangrijk dat het onderwijsbeleid voorziet in een communicatiekanaal, waardoor scholen op de hoogte worden gehouden van onderzoeksresultaten. Directies, onderzoekers en intermediairs argumenteren dat de bestaande

communicatiekanalen van de overheid (Klasse, Leraren-direct en Schooldirect) nog teveel gericht zijn op het verspreiden van eigen informatie. Directies en intermediairs vinden dat de onderwijsverheid in de toekomst nog duidelijker moet communiceren over onderwijsonderzoek en onderwijsontwikkelingen.

Onderzoekers vragen ook dat de onderwijsverheid aandacht heeft voor de complexiteit van de onderwijspraktijk en voor de vaststelling dat onderwijs aansturen een moeilijk proces is. Onderzoekers merken immers op dat de overheid er soms te vaak van uitgaat dat onderwijs, al dan niet via onderwijsonderzoek, gemakkelijk te sturen is. Onderzoekers hebben ook nood aan continuïteit in het beleid, zodat expertise op lange termijn kan worden gegarandeerd. In deze context past ook het pleidooi om meer langlopende onderzoeksprojecten te financieren. Onderzoekers vragen de overheid ook aandacht te hebben voor nieuwe vormen van onderzoek, zoals bijvoorbeeld collaboratief onderzoek of construerend onderzoek.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE KAN DE TOEKOMST VAN HET VLAAMSE ONDERWIJSONDERZOEK ERUITZIEN?

Twee pleidooien voor een andere aanpak

Over de toekomst van het Vlaamse onderwijsonderzoek worden twee duidelijke pleidooien gevoerd. Binnen deze pleidooien krijgt ook de kloof (en de overbrugging ervan) tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk een plaats. Het eerste pleidooi is er een voor meer evidence based onderzoek, onderwijsonderzoek dat 'bewijzen' van leerwinst kan aandragen. Vooral directies en intermediairs spreken hun waardering uit voor onderzoek dat duidelijke 'bewijzen' levert voor wat wel en niet werkt. De intermediairs benadrukken wel dat naast evidence based onderzoek nog steeds plaats moet zijn voor andere soorten van onderwijsonderzoek. Directies hebben nood aan interventieonderzoek waarin wordt nagegaan in welke condities leerwinst wordt geboekt bij leerlingen. Directies argumenteren dat dit voor leraren een belang-

De wetenschap dat 'iets werkt' blijkt dus voor leraren van cruciaal belang te zijn.

rijke factor is bij het toepassen van onderzoeksresultaten in de praktijk. De wetenschap dat 'iets werkt' blijkt dus voor leraren van cruciaal belang te zijn. Deze vaststelling wordt ook ondersteund door de zorgcoördinatoren. Onderzoekers staan eerder sceptisch tegenover deze onderzoeksbenadering. Volgens hen is er niet zozeer nood aan meer evidence based onderzoek of aan de ontwikkeling van 'teacher proof materials', maar moet vooral de praktijkexpertise en de verantwoordelijkheid van professionals erkend worden.

In deze context is het belangrijk op te merken dat het pleidooi voor meer evidence based onderzoek - dat ook internationaal sterk wordt gevoerd²⁸ - duidelijke gevolgen heeft voor het type onderzoek dat moet worden opgezet. Bij evidence based onderzoek gaat het doorgaans over experimenteel onderzoek waarbij leerlingen op een aselecte manier worden toegewezen aan experimentele en controlegroepen. Het hoeft geen betoog dat het opzetten van dergelijke vormen van onderzoek in natuurlijke settings als scholen geen eenvoudige zaak is. Evidence based onderzoek vindt zijn wortels trouwens in het farmaceutisch onderzoek, waar geneesmiddelen eerst getest worden op hun werking alvorens ze te commercialiseren. Daardoor is deze onderzoeksbenadering moeilijk te transfereren naar het onderwijsonderzoek.

Ten tweede wordt een pleidooi gehouden voor meer Design Based Research (constructiegericht- of ontwikkelingsgericht onderzoek). Dit is onderzoek waarin onderzoekers en practici nauw samenwerken aan het in opeenvolgende cycli ontwikkelen en onderzoeken van onderwijsleersituaties. Dergelijk onderzoek levert niet alleen onderwijskundige wetenschappelijke kennis op. Ook de optimalisering van de praktijk behoort tot de onderzoeksopdracht. Vooral intermediairs promoten deze

ONDERZOEK IN ONDERWIJS HOE KAN DE TOEKOMST VAN HET VLAAMSE ONDERWIJSONDERZOEK ERUITZIEN?

vorm van onderzoek sterk. Een aantal intermediairs ziet zelfs initiatieven die voor een kentering kunnen zorgen bij leraren in hun perceptie over onderwijsonderzoek. Ook onderzoekers erkennen het belang van constructiegericht onderwijs, om de kloof tussen onderzoek en praktijk te verkleinen, maar geven tegelijk aan dat deze onderzoeksvorm in Vlaanderen nog weinig aandacht krijgt door een gebrek aan mogelijke financieringskanalen. De overheid bijvoorbeeld ziet deze vorm van onderzoek eerder als ontwikkelwerk dan als wetenschappelijk onderzoek. Bovendien financiert de overheid voornamelijk kortlopend onderzoek, waardoor een nieuwe onderzoeksvorm als constructiegericht onderzoek weinig kans maakt.

“Constructiegericht onderzoek is onderzoek waarin onderzoekers en practici nauw samenwerken aan het in opeenvolgende cycli ontwikkelen en onderzoeken van onderwijsleersituaties”.

En nu?

In dit dossier bekeken we de moeilijke maar boeiende relatie tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk in Vlaanderen. Net zoals in verschillende andere landen in Europa is deze relatie niet onbesproken. In andere landen, niet in het minst in Nederland, heeft dit al geleid tot zowel academische als maatschappelijke debatten. In Vlaanderen blijven zulke debatten vooralsnog uit. Met dit dossier hoopt het viWTA een aanzet te geven om het debat op gang te trekken. We schetsten de pijnpunten en geven pistes voor mogelijke oplossingen. De bal ligt nu in het kamp van onderwijsonderzoekers, beleidsmakers en practici.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

HOE KAN DE TOEKOMST VAN HET VLAAMSE ONDERWIJSONDERZOEK ERUITZIEN?

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

VOETNOTEN

- 1 Vanderlinde, R. & van Braak, J. (2007). *De relatie tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk in Vlaanderen*. Brussel: viWTA.
- 2 Zie bijvoorbeeld: Depaepe, M. (2002). *Gesplitst of gespleten? De kloof tussen wetenschappelijke kennis en praktische kennis in opvoeding en onderwijs*. Leuven: Acco.
- 3 McIntyre, D. (2005). Bridging the gap between research and practice. *Cambridge Journal of Education*, 35, 357-382.
- 4 The Design-Based Research Collective. (2003). Design-Based research: An emerging paradigm for educational inquiry. *Educational Researcher*, 32, 5-8.
- 5 Zie bijvoorbeeld: Levin, B. (2004). Making research matter more. *Educational Policy Analysis Archives*, 12, 1-20.
- 6 Pieters, J.M., & Jochems, W.M.G. (2003). Onderwijs en onderwijsonderzoek: And ever the twain shall meet? *Pedagogische Studiën*, 80, 407-413.
- 7 Chafouleas, S.M., & Riley-Tillman, T.C. (2005). Accepting the gap: An introduction to the special issue on bridging research and practice. *Psychology in the Schools*, 42, 455-458.
- 8 ten Dam, G., Volman, M., & Wardekker, W. (2005). Samen werken aan innovatieve leerpraktijken: Inleiding op het themanummer. *Pedagogische Studiën*, 82, 259-261.
- 9 Broekkamp, H., & Hout-Wolters, B. (2006). *De kloof tussen onderwijsonderzoek en onderwijspraktijk*. Amsterdam: Vossiuspers UvA.
- 10 Vandenberghe, R. (2005). Samenwerking onderzoek en praktijk: Mogelijkheden en grenzen. *Pedagogische Studiën*, 82, 262-274.
- 11 Onderwijsraad. (2003). *Kennis van onderwijs: Ontwikkeling en benutting*. Den Haag: Onderwijsraad.
- 12 Englert, C.S., & Tarrant, K.L. (1993). Educational innovations: Achieving curricular change through collaboration. *Education & Treatment of Children*, 16, 441-474.
- 13 Idem 6.
- 14 Idem 11.
- 15 Idem 9.
- 16 Zie bijvoorbeeld ook het pleidooi voor een aanvullend disseminatiemodel.
- 17 Idem 9.
- 18 Zie bijvoorbeeld: Kirschner, P. (2006). Evidence-based onderzoek: *De nieuwe wonderpil?* Retrieved 21.06.06 from <http://www.edusite.nl/edusite/columns/15816>.
- 19 Onderwijsraad. (2006). *Naar meer Evidence Based Onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad.
- 20 The Design-Based Research Collective. (2003). Design-Based research: An emerging paradigm for educational inquiry. *Educational Researcher*, 32, 5-8.
- 21 De Corte, E., & Verschaffel, L. (2001). Construerend onderwijskundig onderzoek: Hefboom voor theorievorming en innovatie. *Pedagogisch Tijdschrift*, 26, 167-188.
- 22 Lunenberg, M., Ponte, P., van de Ven, H. (2006). Waarom zouden docenten en opleiders geen onderzoek mogen doen? Een kennistheoretische verkenning. *VELON: Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 27, 4-12.
- 23 Idem 1.
- 24 Jochems, W. (2006). Educational research and educational research policy in the Netherlands. *European Educational Research Journal*, 5, 61-63.
- 25 Op 't Eynde, P., Verschaffel, L., & De Corte, E. (2001). Onderwijsonderzoek: wat hebben we eraan? *Impuls*, 31, 214-228.
- 26 Vlaamse Regering. (1998). *Besluit van de Vlaamse regering betreffende de basiscompetenties van de leraren*. Brussel: Vlaamse Regering.
- 27 Zie ook: Vanderlinde, R., & Gombeir, D. (2005). Zorgcoördinatie in de basisschool: Concrete vaststellingen en uitdagingen voor de toekomst. *Zorgbreed: Tijdschrift voor integrale leerlingenzorg*, 2, 17-24.
- 28 Stevens, R. J. (2004). Why educational innovations come and go? What do we know? What can we do? *Teaching and Teacher Education*, 20, 389-396.

ONDERZOEK IN ONDERWIJS

COLOFON

De heer Robert Voorhamme is voorzitter van de Raad van Bestuur van het viWTA. Mevrouw Trees Merckx - Van Goey en de heer Jean-Jacques Cassiman zijn de ondervoorzitters.

Auteurs dossier

Ruben Vanderlinde
Johan van Braak
Vakgroep Onderwijskunde,
Universiteit Gent

Projectmanagement en eindredactie dossier

Stef Steyaert (viWTA)

Taaladvies

Luk Vanrespaille

Fotografie

Luc Daelemans

Lay-out

B.Ad

Verantwoordelijke uitgever

Robby Berloznik,
directeur viWTA
Vlaams Parlement
1011 Brussel

De Raad van Bestuur van het viWTA bestaat uit:

mevrouw Patricia Ceysens

de heer Eloi Glorieux

mevrouw Kathleen Helsen

mevrouw Trees Merckx - Van Goey

de heer Jan Peumans

de heer Erik Tack

mevrouw Marleen Van den Eynde

de heer Robert Voorhamme

als Vlaamse Volksvertegenwoordigers;

de heer Paul Berckmans

de heer Jean-Jacques Cassiman

mevrouw Ilse Loots

de heer Freddy Mortier

de heer Nicolas Van Larebeke-Arschodt

de heer Harry Martens

mevrouw Irène Veretennicoff

de heer Stefan Gijssels

als vertegenwoordigers van de Vlaamse wetenschappelijke en technologische wereld.

Het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek

Het Vlaams Instituut voor Wetenschappelijk en Technologisch Aspectenonderzoek is een onafhankelijke en autonome instelling verbonden aan het Vlaams Parlement, die de maatschappelijke aspecten van wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen onderzoekt. Dit gebeurt op basis van studie, analyse en het structureren en stimuleren van het maatschappelijke debat. Het viWTA observeert wetenschappelijke en technologische ontwikkelingen in binnen- en buitenland en verricht prospectief onderzoek over deze ontwikkelingen. Op basis van deze activiteiten informeert het viWTA doelgroepen en verleent het advies aan het Vlaams Parlement. Op die manier wil het viWTA bijdragen tot het verhogen van de kwaliteit van het maatschappelijk debat en tot een beter onderbouwd besluitvormingsproces.